

7 HOMENATGE A MARIA RÚBIES

Parlaments fets el 16 de febrer de 1994

ÍNDEX

Parlament del Molt Honorable Senyor Joaquim Xicoy, president del Parlament de Catalunya.....	3
Parlament de l'Honorable Senyor Joan Maria Pujals, conseller d'Ensenyament.....	4
Parlament del senyor Jaume Sarramona i López, president del Consell Escolar de Catalunya.....	6
Intervencions per a glossar la figura de Maria Rúbies	7
“El servei de Maria Rúbies al Consell Escolar de Catalunya”, a càrrec de la senyora Irene Rigau, secretària del Consell Interuniversitari de Catalunya i exsecretària del Consell Escolar de Catalunya.....	7
“Maria Rúbies, mestra de mestres”, a càrrec del senyor Jaume Cela, mestre, membre de l'Associació de Mestres Rosa Sensat i exmembre del Consell Escolar de Catalunya	8
“La dimensió cristiana de Maria Rúbies”, a càrrec del senyor Pere Lluís Font, professor de filosofia de la UAB i exmembre del Consell Escolar de Catalunya.....	11
“El compromís sociopolític de Maria Rúbies”, a càrrec del senyor Octavi Fullat i Genís, catedràtic de filosofia de l'educació de la UAB i expresident del Consell Escolar de Catalunya.....	14

Parlament del Molt Honorable Senyor Joaquim Xicoy, president del Parlament de Catalunya

Honorables senyors, espòs i fills de Maria Rúbies, senyors membres del Consell Escolar de Catalunya organitzadors d'aquest acte, senyores i senyors.

Sembla que em toca a mi cloure l'acte. Abans de començar, el president de la Generalitat m'ha pregat que fes constar el desig fervent que tenia de poder assistir a aquest acte i presidir-lo, i per tant cloure'l amb la seva sempre autoritzada paraula. Però veig que l'esperança que jo tenia que pogués assistir al l'acte, doncs, no s'ha complert i em toca a mi fer-ho, amb molt de gust, encara que tots vostès hi sortiran perdent.

Sovint els oradors acostumen a dir que improvisen i sovint no són sincers en aquesta afirmació; l'afirmació que improvisen és una figura retòrica potser per donar més força a les seves paraules. En aquest moment creguin-me que sóc ben sincer: estic improvisant, perquè fa escassament una hora no sabia pas que hagués de dir quelcom sobre la Maria Rúbies.

El problema es fa més gros perquè jo no vaig tractar gaire la Maria Rúbies. Professionalment estàvem molt allunyats. Jo vaig fer una carrera de lletres, la carrera de dret, possiblement una de les motivacions —no l'única evidentment— era la meva aversió a les matemàtiques i Maria Rúbies era catedràtica de matemàtiques. Jo només la vaig tractar, la vaig conèixer i vaig aprendre a admirar-la a través de la política. Em sembla, no ho sé gaire bé, però estic gairebé convençut que Maria Rúbies va arribar a la política sense haver-ho premeditat massa, com molts dels actuals polítics, que es van trobar en el moment de la transició política en el nostre país i van sentir el crit de la seva consciència. Jo estic segur que ella no pensava arribar a la política a través de les matemàtiques. Em resulta molt difícil imaginar que la seva vocació per la pedagogia, la docència, l'ensenyament fos premeditadament un canvi cap a la política. Però les circumstàncies del moment, la transició política, mobilitzaven les consciències de molta gent i Maria Rúbies va sentir el crit d'aquesta consciència. I s'hi va donar del tot, com ella feia.

Maria Rúbies era d'aquelles persones que en tractar-la —i jo la vaig tractar poc, com he dit abans— impressionava. Era una persona d'una sola peça; una persona que es notava que sabia què volia, que sabia on anava, que respirava activitat i dinamisme, i els encomanava i, sobretot, encomanava patriotisme. Jo vaig aprendre molt d'ella en aquest aspecte del patriotisme, perquè s'hi donava totalment, absolutament, sense reserves.

El fet que jo improvisi us dona un avantatge a tots vosaltres, i és que seré molt breu.

Aquestes paraules, que com he dit he improvisat, m'han estat suggerides mentre escoltava els magnífics discursos que s'han pronunciat en aquest acte i la meva imaginació, sense voler-ho, i seguint el discurs que aquí es feia, m'ha aproximat a la Maria Rúbies i m'ha semblat, avui i aquí, veure el seu somriure per damunt dels nostres cors.

Moltes gràcies

Parlament de l'Honorable Senyor Joan Maria Pujals, conseller d'Ensenyament

Molt Honorable President del Parlament de Catalunya, Honorables Consellera i Consellers del Govern de la Generalitat, senyora Marta Ferrusola, president del Grup Parlamentari Català del Congrés dels Diputats, president i membres del Consell Escolar de Catalunya, mestres, benvolgudes amigues i benvolguts amics.

La nombrosa assistència a l'acte d'avui, convocat pel Consell Escolar de Catalunya, no és sinó un signe inequívoc de l'escalf amb què tots volem honorar el record i la memòria d'una dona, d'una mestra exemplar. Les persones que m'han precedit en l'ús de la paraula han assenyalat algunes de les característiques essencials del seu caràcter i de la seva autèntica dimensió com a persona i com a docent. Podria remarcar, encara, algunes de les característiques de la Maria Rúbies que em semblen essencials per comprendre-la. Parlo de la seva tendresa, parlo de la seva feminitat, de la seva capacitat de convicció i, no cal dir-ho, de la seva inegotable fidelitat, el seu compromís.

Manllevaré unes paraules del president de la Generalitat de Catalunya, que ens acaben d'arrodonir aquesta descripció de qui va ser Maria Rúbies. El president va dir d'ella que "era una amiga abans que res; una persona de gran qualitat humana i cristiana que es va donar amb generositat als altres, sense esperar res a canvi."

És en aquest sentit que podem arribar a comprendre que la seva vida va seguir una trajectòria de servei als altres, que només així podem entendre la seva dimensió professional a la qual Maria Rúbies va aportar la il·lusió per renovar els continguts, per formar-se, per servir millor al país i per treballar per una escola de més qualitat.

La Maria Rúbies va saber trobar la manera de convertir la didàctica de les matemàtiques en un acte de fidelitat a la llengua, en una memorable aventura de descobrir un llenguatge que ens permet descriure noves realitats i que esdevé una eina universal de comunicació.

La Maria Rúbies promogué, de manera decidida, la catalanització de l'ensenyament i col·laborà en la redacció de llibres de text en català. Són de la mateixa Maria Rúbies les paraules que ara llegiré: "Donem suport a la llibertat d'ensenyament perquè representa que sigui reconegut als pares el dret d'educar els seus fills i de triar el tipus d'educació que els garanteixi aquest dret que es anterior a l'existència de la Constitució de l'Estat..."

Són, com sempre varen ser les seves paraules, unes paraules de compromís, unes paraules de servei. Només així podríem comprendre l'activitat que va desplegar al servei de l'escola del seu país i al servei de Catalunya.

Impulsora de la creació de l'Escola Espiga, de Lleida, capdavantera de la catalanització i de la renovació educativa de les terres de ponent, va saber conjugar el seu compromís docent amb el seu compromís al servei de tota la societat. Mestra i professora a l'institut de la Seu d'Urgell i catedràtica de matemàtiques de l'Escola Normal de Lleida, va ser igualment diputada al Congrés i senadora per Lleida, regidora de la Paeria i, encara, en els darrers anys de la seva vida, vicepresidenta de la Comissió Gestora de la nova Universitat de Lleida.

És en aquest compromís amb la seva terra nadiua que Maria Rúbies va descobrir també el gran sentit de la seva activitat al servei de Catalunya com a diputada al Parlament, però també per la defensa, que encara recordem avui, de la llengua catalana en l'aprovació al Senat del Projecte d'Estatut d'Autonomia de Catalunya l'any 1978.

Aquest servei a Catalunya el va desplegar també des de la presidència del Consell Escolar de Catalunya i, en aquest sentit, escau de recordar igualment unes paraules seves que ens ajuden també a comprendre aquesta dimensió que la Maria Rúbies trobava en totes les activitats que feia: “Els ideals educatius i les finalitats de l'educació no són res si no informen la vida d'una escola i no hi ha vida si no hi ha participació”

I encara de l'etapa en què fou presidenta del Consell Assessor d'Avaluació de la Reforma Educativa a Catalunya m'agradaria de recordar unes altres paraules seves: “Si els professors no tenim cap sistema d'avaluació, ni els centres docents, ni tampoc el sistema educatiu, com podem mesurar els progressos que volem fer?”

Per a la Maria Rúbies era impensable l'existència d'una escola si en aquesta escola no s'hi respecten els valors que donen sentit a la idea de l'home, del món, de la vida i del sentit de la història. La Maria Rúbies podia fer ben seves les paraules del poeta lleidatà Jaume Gelet i Garriga quan deia: “Deixeu que entri a l'aula el sol amb el seu esperit, que les lletres tenen fred al llibre obert de la taula”.

Que el seu record sigui el millor escalf i el millor estímul, no només per a totes aquelles persones que van tenir la sort de conèixer-la i de tractar-la personalment, sinó també per a totes aquelles persones que ens en sentim hereus i continuadors. Que sigui pel bé de Catalunya.

Moltes gràcies

Parlament del senyor Jaume Sarramona i López, president del Consell Escolar de Catalunya

Molt Honorable President del Parlament, Honorable Conseller d'Ensenyament, Honorables Consellers i Consellera del Govern de la Generalitat, membres del Consell Escolar de Catalunya, digníssimes autoritats, familiars, amics i amigues de Maria Rúbies.

Entre molts altres llocs, el nom de Maria Rúbies restarà sempre vinculat al Consell Escolar de Catalunya, del qual fou la primera presidenta. Avui com a president d'aquest Consell, com a company de professió i com a lleidatà també, vull expressar públicament el reconeixement que el màxim òrgan de representativitat del sistema educatiu a Catalunya ha volgut fer en aquest homenatge a qui va saber instal·lar en el Consell una manera de fer que ara ja forma part de la cultura institucional. Una manera de fer oberta, franca, reflexiva, que no defuig el debat, però que manté sempre els principis de respecte i de cordialitat.

Amb aquest homenatge institucional hem volgut que el Consell Escolar de Catalunya se sumés al conjunt d'organismes i institucions que arreu del país han fet públic l'agraïment a qui va fer de l'educació i de la nació Catalana un compromís personal profund.

El seu pas pel Consell Escolar de Catalunya ha deixat per sempre més un record íntim en tots els qui varen poder gaudir de la seva presència, però el seu record serà un exemple per les properes generacions de professionals de l'educació. Per la nostra banda encara resta superar-nos per poder ser dignes successors seus.

Intervencions per a glossar la figura de Maria Rúbies

“El servei de Maria Rúbies al Consell Escolar de Catalunya”, a càrrec de la senyora Irene Rigau, secretària del Consell Interuniversitari de Catalunya i exsecretària del Consell Escolar de Catalunya

Molt Honorable President del Parlament, Honorables Consellers, president del Consell Escolar de Catalunya, familiars, amics i amigues.

El 24 d'octubre de 1986 el conseller d'Ensenyament delegà la presidència del Consell a la Maria Rúbies. Aquest nou nomenament de la Maria coincidia amb les expectatives que ella tenia per col·laborar i treballar en el camp de la participació. Tenia interès per conscienciar els diversos sectors de la comunitat educativa per aconseguir que l'educació i l'ensenyament arribés, en les millors condicions objectives, a tots els infants i joves de Catalunya.

Ella explicava amb un fort convenciment que, si bé els poders públics han de garantir l'exercici dels drets de tots els nois i noies a rebre educació, la societat com a tal no pot inhibir-se i amagar tota la seva responsabilitat en una papereta de vot. Hi afegia que una societat democràtica adulta ha de maldar no tan sols per exercir els drets, sinó també per compartir responsabilitats. Creia, i així ho manifestava sovint, que el nostre futur com a nació civilitzada i de progrés depenia de l'educació i l'ensenyament que fóssim capaços de proporcionar als infants i joves de Catalunya, i per això sempre va intentar que tots els sectors afectats: pares, mestres, professors, alumnes, administració, sindicats, titulars de centres, etc. se'n sentissin coresponsables.

Per aconseguir aquest objectiu animava els membres del Consell i l'equip de Secretaria a crear i mantenir un clima de coneixença personal i d'amistat que facilités el diàleg i el compromís. Ella volia, i crec que ho va aconseguir, que el Consell fos una realitat afectiva que permetés expressar amb honestedat i contundència els diferents punts de vista, però que no hi faltés l'estima i el respecte i facilités trobar l'acord o el consens. Les múltiples sessions de treball i reunions així com els informes i dictàmens que vam trametre al Departament d'Ensenyament recollien aquest esperit.

Tots els membres, i especialment els de la Comissió Permanent, vam rebre el seu mestratge d'una manera fresca i directa. La seva senzillesa va ser, per a molts de nosaltres, una lliçó.

Sabiem la gratitud enorme que sentia envers la seva mare, el seu marit i els seus fills, perquè tot i les renúncies que representava l'exercici del càrrec de presidenta del Consell, l'esperonaven a continuar treballant. Les seves anades i vingudes de Lleida ens feien sentir prop de les terres de ponent.

Més enllà del compliment estricte de les funcions que tenia encomanades, el Consell va mantenir un contacte viu i directe amb els diferents reptes que aquells moments tenia l'ensenyament: les mobilitzacions estudiantils, el malestar a l'ensenyament públic i al privat, el disseny de la

formació inicial i permanent del professorat, l'adequació del calendari escolar, el funcionament dels consells escolars de centre...

Els que hem conegut la Maria en altres àmbits i avui la recordem com a presidenta del Consell Escolar de Catalunya podem dir que, fos on fos, la Maria exercia la seva vocació pedagògica i de servei fidel als seus principis i a la defensa de la catalanització total de l'escola, perquè, utilitzant paraules seves: "De jove a l'estel de ser mestre hi havia afegit una nova claror: la llengua catalana, que donaria suport a la seva vida professional, social i política".

Després de tres anys, la Maria va deixar el Consell per dedicar-se plenament a la vida universitària de Lleida, col·laborant una vegada més en la construcció d'un model d'escola per a Catalunya.

I això a grans trets és el que m'ha semblat oportú recordar avui d'aquells anys que vam compartir i que van tenir un valor inestimable.

"Maria Rúbies, mestra de mestres", a càrrec del senyor Jaume Cela, mestre, membre de l'Associació de Mestres Rosa Sensat i exmembre del Consell Escolar de Catalunya

Molt Honorable President del Parlament de Catalunya, Honorable Conseller d'Ensenyament, Honorables Consellers i Consellera, familiars, amics i amigues de Maria Rúbies.

Abans de començar el meu parlament voldria agrair al Consell Escolar de Catalunya l'oportunitat que m'ha donat en haver-me triat per parlar en nom dels mestres i de les mestres en aquest acte d'homenatge a Maria Rúbies, una dona ferma com la terra que tant estimava, una mestra que és —no puc ni podré utilitzar mai el passat si he de parlar de la Maria— un punt de referència per a tots nosaltres, per a tots aquells que des de perspectives diferents o complementàries treballem per fer realitat una educació de qualitat per a tots els nens i nenes, per a tots els nois i noies del nostre país.

Aquests dies he estat rumiant de què podria parlar en aquesta sessió solemne i m'he deixat conduir pel consell de Salvador Espriu quan s'imposa el llarg esforç "de passar la rella damunt els records". He repassat els records que van lligats a la Maria i he intentat endreçar-los per poder-los comentar aquesta tarda, en aquest merescut acte d'homenatge.

El meu primer contacte amb Maria Rúbies, com haurà passat amb bona part dels mestres i de les mestres que esteu presents en aquesta sala, comença a les Escoles d'Estiu de Barcelona, organitzades per l'Escola de Mestres Rosa Sensat, en aquells dies lluminosos de juliol que per alliberar-nos ens tancàvem hores i hores per millorar la nostra formació, per debatre els temes més importants que afectaven la nostra feina, per lluitar per recuperar les llibertats perdudes. La Maria ens ensenyava matemàtiques, unes matemàtiques noves que sotragaven els coneixements que molts teníem i que enriquien el nostre bagatge. Jo no sóc gaire amic de les incògnites ni de les equacions, ni gaire amic dels conjunts ni de les interseccions. Per tant, us preguntareu què feia un xicot com jo, un aprenent de mestre que encara no ha deixat de ser-ho, en un curs de matemàtiques. El que jo trobava en les paraules de la Maria, en les seves explicacions, en els seus

raonaments, en la seva manera d'adreçar-se a tots nosaltres, era la mestra, la mestra que amb la seva manera de plantejar les coses i d'ensenyar el que sabia ens demostrava que, i ho dic amb les seves paraules, "queda molt per descobrir". Aquesta veritat expressada d'una manera tan senzilla, m'ha acompanyat sempre i la dec a gent com Maria Rúbies, dona sàvia que sabia la profunda evidència que amagava el proverbi d'Antonio Machado quan afirmava: "Nuestra horas son minutos/cuando esperamos saber/ y siglos cuando sabemos/ lo que se puede aprender". Presentar la ciència, la ciència matemàtica, com una obra de cada dia, filla, com tot, del seu temps, és una herència que mai no podrem agrair del tot. Aviat és dit, "queda molt per descobrir", però aquesta afirmació és una mostra de confiança en les capacitats de progrés de l'ésser humà perquè situa el que som i el que sabem al costat del que són i saben els altres éssers humans. Aquesta és l'única manera que el món avanci. Això és una de les coses que em va ensenyar la Maria, a construir-me mentre vaig construint, a fer-me més persona mentre col·laboro a fer que ho siguin els que em rodegen, sobretot els alumnes i les alumnes que tinc. M'agradaria poder traspasar-los aquesta evidència que, de tant com ho és, no li donem importància.

Més endavant, molt més endavant, la Maria Rúbies ens va acompanyar a la posada de llarg de la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya. Ens vam aplegar uns centenars de mestres a Lleida, al mes de febrer de 1986. Aquells dies jo tenia l'honor de representar l'Associació de Mestres Rosa Sensat. Mentre posàvem lletra i música a la nostra utopia i a la nostra realitat, la Maria ens escoltava en silenci, asseguda entre el públic i amb la seva presència discreta semblava manifestar-nos que no anàvem equivocats. Ella sabia que la renovació pedagògica ha estat una obra col·lectiva, una obra que necessita el cap i el cor de tots. La Maria compartia amb nosaltres una creença molt important: els mestres, les mestres, hem de ser ciutadans actius per a la millora de la societat que ens ha tocat viure. Ciutadans i ciutadanes amb conviccions sòlides, ben fonamentades, disposats a escoltar i a canviar tot el que sigui necessari. No podem aïllar-nos dins la classe, no podem tirar la tovallola quan pinten bastos o quan les coses no van com voldríem. Ens cal, i ella sempre ens ha ajudat en aquesta feina, definir quins objectius volem assolir i triar quins mètodes ens semblen vàlids.

El component ètic en el pensament i en l'acció de la Maria ha estat el motor més destacat de la seva trajectòria. Estimava els Moviments i perquè ens estimava ens encoratjava o ens expressava la seva discrepància, però sempre amb un gran respecte, amb una gran generositat. Quan no estava d'acord amb alguna cosa ho deia ras i curt, però no trencava mai el pont que ens permetria tornar-nos a trobar. Persones com ella han sabut convertir-se en nusos de la xarxa de la renovació pedagògica. Una xarxa, i ja vaig dir-ho en un article que vaig escriure quan la Maria va morir, no s'explica sense els fils que la componen, però que no s'aguantaria sense el nus que li dona la consistència necessària perquè el peix no s'escapi. Som afortunats perquè la nostra història pedagògica ha tingut i té una bona colla de nusos que fan forta i espessa la xarxa. En aquests temps de reforma, de canvis en la manera d'ensenyar i d'aprendre, girar la mirada cap a la gent com la Maria Rúbies és rebre una injecció d'optimisme. No podem defraudar el seu esforç, en som hereus. Fa poc temps, el passat mes de novembre, en aquesta mateixa sala homenatjàvem Angeleta Ferrer, un altre nus destacadíssim. Recordàvem el seu missatge: "Estic contenta, però, de com he viscut. I afirmo que l'educació és més obra d'amor que de ciència, i que no hi ha res tan difícil i interessant com descobrir i formar la persona humana". Estic convençut que Maria Rúbies compartia el significat de les paraules de l'Angeleta. La Maria deia que un dels objectius de l'educació, potser el més important, era millorar les persones i el país.

Però quan fa referència a les persones, convé saber que darrera d'aquesta paraula no s'amaga cap mena d'abstracció. Cada ésser humà té un nom. Cada nen, cada nena es diu d'alguna manera, té una determinada forma de ser que ens convida a conèixer-la, a educar-la, a ajudar-la perquè millori i aquesta acció ens compromet com cap altra. És per a tots i per a cadascun a qui adreçem el nostre esforç.

Exemplificaré aquesta creença amb dos moments que són, segons la meva opinió, emblemàtics. Poc abans de formar part del Consell Escolar de Catalunya, la Maria Rúbies, primera presidenta d'aquest organisme de participació i consulta, em va cridar al seu despatx. Va dir-me que volia conèixer personalment tots els que havíem de ser membres d'aquest Consell. Vaig recordar-li que havia estat alumne seu en alguns cursos de les Escoles d'Estiu. Vam estar una bona estona parlant de les funcions del Consell, però ben aviat la nostra conversa va anar a parar a comentar el tarannà d'alguns nois i noies que havien estat alumnes meus. Ella anava trenant els seus records de mestra, els lligava a les meves paraules i cada record era un nom concret: la Pilar o la Cristina, en Jordi o en Miquel. Ella, que tant sabia de números, donava el mateix valor a cada criatura. Cada criatura era única, com ho són la guineu i el petit Príncep, l'un per a l'altre. Però quan parlava dels més petits, de l'educació infantil, la passió il·luminava els seus ulls i elevava el to dels seus comentaris. Remarcar la importància de les primeres edats només ho pot fer una persona sensible i intel·ligent, una persona que sap que bona part del que som es cou en aquelles edats.

Repassant els seus escrits, vaig adonar-me d'una altra prova de la seva sensibilitat cap a les persones concretes. En la presentació que encapçala la publicació que recull la feina del Consell Escolar de Catalunya del període que va des del novembre del 86 fins al febrer del 89, la presidenta del Consell parla d'aquest organisme i dóna les gràcies a tots i totes les persones que hi vam treballar, però s'entreté a citar l'equip de la Secretaria i ho fa donant-ne els noms i cognoms, fent sortir de l'anonimat un seguit de persones que van treballar a l'ombra per fer possible la feina que s'hi va fer. Acaba amb aquestes paraules que no m'he resistit a anotar perquè són prou indicatives del que estic explicant: "Demano al lector que m'excusi d'haver volgut dibuixar una mica la radiografia interna d'unes relacions humanes que han teixit per dins la "memòria viva" del Consell".

Una dona d'aquest tremp, una científica com ella que comparteix les paraules de l'Angeleta quan afirma que l'educació és més obra d'amor que de ciència, ens ha deixat aquesta magnífica definició de mestre: "El mestre ha de ser, en primer lloc, capaç de relacionar-se d'una manera positiva amb els infants i els joves. Ha de ser capaç d'estimar i de deixar-se estimar, capaç d'estimar-se i valorar-se per a poder estimular en els seus alumnes l'autoestima, la formació d'una imatge positiva de si mateixos i del que són capaços de fer, ha de promoure el creixement personal dels seus alumnes, la seva autonomia. No es tracta de gran intel·ligència ni de grans coneixements abstractes... es tracta més aviat d'una condició, d'una qualitat de la personalitat del mestre. El mestre que creu en el seu paper com a creador i constructor de la seva pròpia vida, que veu com un valor la pròpia autonomia, estarà en bones condicions per a promoure l'autonomia dels seus alumnes i la seva joia més gran serà de veure com aquests esdevenen els seus propis guies; són capaços de prendre decisions per si mateixos i són independents del seu mestre; van madurant cap a la vida adulta i van adquirint a poc a poc la consciència de qui són i què poden arribar a ser". Els que tenim el goig d'entrar cada dia a classe sabem l'exacta dimensió de la definició de la Maria.

El mes de novembre de 1991, el Grup de Mestres de l'Urgell-Segarra va organitzar una taula rodona sobre "El mestre d'ahir, el mestre d'avui". Era un homenatge als mestres jubilats i les mestres jubilades de la comarca. Vaig coincidir amb la Maria. Ella va parlar de la importància de la formació inicial. M'alegrava veure que em trobava davant d'una dona que no havia perdut les il·lusions, una dona que sabia que hi havia molta feina a fer i que calia arremangar-se per millorar el sistema educatiu i que la formació inicial és una peça clau d'aquesta millora.

El mes de juny de 1992, el grup de mestres de la Seu d'Urgell em va convidar a participar en una taula rodona sobre la reforma. Mentre pujàvem cap a la Seu amb en Joan Domènech vam comentar que ens trobaríem amb la Maria, que també hi havia de parlar, però un company seu de la Normal de Lleida la substituïa i ens va fer saber que la Maria estava molt malalta. Aquella tarda a Cervera, va ser l'última vegada que la vaig veure.

Ara la Maria ens veurà des del tros de cel reservat als mestres —els mestres i les mestres també anem al cel, ho dic per si algú en té algun dubte. Ens mirarà i endevino què li dirà a l'Angeleta: "Angeleta, que es deixin d'homenatges i que facin bé la feina". I com ens recorda Miquel Martí i Pol, continuarà amb el seu vers: "Que tot està per fer i tot és possible".

T'equivoques, Maria, t'equivoques si arribes a dir-li això a l'Angeleta. No tot està per fer. Dones com tu han fet molta feina. Ens heu posat el llistó molt alt. Intentarem, però, ser mereixedors de la vostra trajectòria, del vostre esforç.

El meu admirat Joan Vinyoli escriu que: "Com una font, a voltes, la paraula/ diu els secrets del món". La paraula de la Maria, el seu treball continuat ens ha desvetllat alguns d'aquests secrets. Paraules com "treball ben fet, generositat, passió, fidelitat a les pròpies conviccions, rigor intel·lectual, compromís ètic, honestat ens són molt més properes, molt més evidents, gràcies a gent com Maria Rúbies.

Tant de bo tots els que ens hem aplegat aquí puguem fer nostres les seves paraules: "Conservant i vivint els ideals concebuts en plena joventut, els anys, encara que passin, no deixen arrugues dins l'ànima i als ulls, encara que sí apareguin al rostre".

Gràcies, Maria, per tot.

"La dimensió cristiana de Maria Rúbies", a càrrec del senyor Pere Lluís Font, professor de filosofia de la UAB i exmembre del Consell Escolar de Catalunya

Molt Honorable President del Parlament de Catalunya, Honorables Consellers del Govern de Catalunya, president del Consell Escolar, senyores i senyors.

Em sento privilegiat de poder contribuir a honorar, i sobretot en aquest lloc, la memòria de la meva conterrània de Ponent, la Maria Rúbies, una dona que inspirava respecte i afecte per tants motius.

D'altres evoquen, en aquest acte, la seva projecció pública en la doble dimensió pedagògica (de mestra i mestra de mestres) i política (de trajectòria exemplar). Doble dimensió que potser és, en el fons, una de sola: tan convençuda estava que “política vol dir pedagogia”, com deia Campalans. A mi m’ha tocat referir-me a un aspecte en què és difícil d’encertar el to, perquè la dimensió religiosa (en aquest cas, cristiana) afecta el nucli mateix de la personalitat, un nucli que se situa, en cada un de nosaltres, en un nivell de profunditat que ens escapa en bona part a nosaltres mateixos. Quant més als altres! Per això em sento, alhora que privilegiat, atemorit, perquè cal referir-s’hi amb delicadesa, contenció i pudor.

Aquesta dimensió, en els escrits necrològics, ha quedat en la penombra, i potser a ella no li hauria desagradat. La Maria era una dona cristiana, sense exhibició ni dissimulació: simplement sense complexos. I des de la penombra, aquesta és, sense cap mena de dubte (tots el qui l’han coneguda bé hi estan d’acord), la clau més profunda des de la qual es fa intel·ligible tota la seva vida i la seva activitat.

La Maria procedia d’una família no creient. Amb un pare que tenia idees socials avançades i que identificava ser religiós amb ser de dretes. Va descobrir la fe cristiana d’una manera bastant atípica: a les classes de religió de l’institut de Lleida. Per això sempre va ser partidària de la presència de la cultura religiosa a l’escola: ho considerava una oportunitat de tenir notícia d’alguna cosa que pot esdevenir un autèntic tresor per a la vida. Per això sempre es va dedicar més tard amb tant d’entusiasme a promoure la formació de bons professors de religió.

De fet, a l’època de l’institut va descobrir la fe i el català. És tot un símbol d’aquests dos amors inseparables el fet que aprengué la llengua pròpia, com ella mateixa ha explicat, en un missal llatí-català, comprat amb part dels diners d’una beca. Com és igualment un símbol de la unió del seu afany de formació religiosa i d’ampliació de l’horitzó cultural el fet que, essent ja estudiant universitària a Barcelona, estalviés els diners del metro per a poder-se comprar el diari catòlic *La Croix*, que li permetia alhora alimentar l’esperit i cultivar el francès.

La Maria era una catòlica lliure, però que no va anar mai “per lliure”. Sempre va tenir una incardinació eclesial, amb fidelitat a la institució, però amb un progressiu esperit crític sota la influència del Concili Vaticà II: des de la seva adscripció juvenil a l’acció catòlica fins al càrrec de delegada adjunta diocesana d’ensenyament del Bisbat de Lleida els darrers anys de la seva vida, passant per la seva funció de catequista a la parròquia (encara que fos senadora o diputada al Congrés de Madrid o al Parlament de Catalunya) i pel seu suport a entitats de signe cristià com el Centre d’Estudis Francesc Eiximenis de Lleida o l’Institut de Recerca i Estudis Religiosos (IREL).

Però, més enllà d’aquesta inserció institucional de la Maria, em sembla pertinent, en un acte com aquest, indicar com el cristianisme li dóna la base per a una forma d’humanisme en què la fe representa una mena de tercera dimensió:

- Una fe que no li dóna seguretats ofensives, sinó que, tot reforçant conviccions, fomenta alhora la tolerància.
- Una fe que nodreix en ella una profunda sensibilitat ètica, que li dóna capacitat d’aguantar la mirada i que fa que, si mai té la sensació d’haver de triar entre ètic i el pragmàtic, no hi hagi vacil·lació possible.

- Una fe que la porta a pensar que no és un mestre cristià o un polític cristià qui porta l'etiqueta confessional, sinó qui exerceix l'ofici amb competència i honestat.
- Una fe que li confirma valors com la llibertat, la democràcia, la tolerància, la justícia, la solidaritat, la dignitat, l'autenticitat, la simplicitat —al sí, sí; al no, no—, la bondat.
- Una fe que va contribuir decisivament a forjar aquella personalitat que tothom admirava en ella: una dona de caràcter, de conviccions fermes, però respectuosa i dialogant, incansable, servicial, entregada, generosa, il·lusionada.
- Una fe que rebla el seu amor a la vida, a la família, a l'escola, al país.
- Una fe que porta la seva plenitud humana al grau més alt de maduresa, tot impedit que surtin arrugues a l'ànima.
- Una fe que explica, sens dubte, la seva impressionant fortalesa (darrera l'aparença fràgil), manifestada sobretot en la darrera malaltia, quan, perfectament conscient que “el dolç àngel de la mort” la cridava “de més enllà del qual” (per dir-ho amb l'exquisit poeta Màrius Torres), després de superar un primer moviment de rebel·lió, va pactar amb la nova situació i es va reorganitzar la vida, amb realisme, però també amb “la joia de l'amor que ens fa sentir immortals” (en paraules també del poeta).

Però, deixem-la parlar a ella mateixa, citant uns passatges de la seva darrera entrevista, publicada pòstumament (*Ressò de Ponent*, febrer 1993).

Ella, que de vegades podia semblar tan racionalitzadora, hi diu: “quan ets jove, ho racionalitzes tot; a mesura que et vas fent gran, et vas trobant totalment despullada, sents que cap argument no val, cap”.

I a la pregunta sobre com l'ajuda la fe en aquest tram final, respon: “Oh, ara ha estat una alliberació total; ara no és el sentit de la vida, és el sentit de la mort, és entendre que tot allò que comença no acaba, perquè es transmuta en una altra realitat, en una altra dimensió. Sense això és impossible entendre el dolor humà, com el teu organisme (...) es desfà, (...) entendre que tot el que deixes, sense tu funcionarà millor, encara que funcioni d'una manera diferent, entendre que no ets necessària.”

I encara una darrera citació, que desafia tot comentari: “Si no has viscut molt o patit molt, no hi ha la comprensió, ni la paciència, ni la tolerància, que ens donen plenitud”.

Vet aquí perquè deia allò de la plenitud humana i del grau més alt de maduresa.

Pensant en la vida i en la mort de la Maria, no puc estar-me de concloure amb una referència a l'elogi bíblic de la dona forta, que trobem en el llibre dels Proverbis (31, 10-31):

“Una dona forta, qui la trobarà?
Val més que totes les perles. (...)

Reconeixeu-li el fruit del seu treball,
per tot el que fa rebrà pública lloança.”

Avui ens hem reunit per retre-li aquest reconeixement i aquesta lloança, ben merescuts per ella, però sobretot necessaris per a nosaltres.

“El compromís sociopolític de Maria Rúbies”, a càrrec del senyor Octavi Fullat i Genís, catedràtic de filosofia de l’educació de la UAB i expresident del Consell Escolar de Catalunya

Molt Honorable President del Parlament de Catalunya, Honorable Conseller d’Ensenyament, Honorables Consellers, distingits senyors i senyores.

De vegades al llarg de l’existència fem coses a fi de treure-nos-les de davant o, si es vol, a fi de complir. Aquest, avui, no és el meu cas. La Maria Rúbies, personalment, em mereix respecte. Per aquesta raó poso esforç i abrivament en l’homenatge que li retem. El meu esforç és intel·lectual, ja que constitueix l’espai en el qual puc treballar millor.

Els fets són encara prou públics perquè jo hagi d’insistir-hi. La Maria no s’engabià en l’àmbit d’allò individual ni tampoc en l’esfera del social privat; ben al contrari, es comprometé en les realitats socials públiques, en les socials públiques no polítiques i també en les socials públiques obertament polítiques. Cercà una educació catalana i de qualitat per a tothom i així mateix lluità contra la dictadura del senyor Franco i serví Catalunya des d’un partit català. Compromís social i ultra això compromís polític, el seu.

No vull analitzar aquests fets com podrien fer-ho psicòlegs, sociòlegs i politicòlegs; ho faré des de l’anàlisi filosòfica que és el camp on puc articular alguna originalitat. L’examen d’alguns problemes del social i del polític ens permetran palesar la significació del compromís sociopolític de la Maria Rúbies. Un compromís despulat de sentit no va més enllà de ser una dada, un objecte d’estudi de tecnocientífics; però la biografia de la Maria ha estat quelcom més que un tros de carn llançat a científics decimonònics i a tecnòlegs postmoderns. La seva biografia ha constituït un demble de caminant.

Amb el mot *politeia* els grecs —avis nostres juntament amb jueus i romans— designaren el conjunt de preguntes que es formulen sobre el lloc de l’home dins de la polis i, de vegades —abans dels sofistes—, fins i tot sobre el lloc de l’èsser humà dins del cosmos.

Als nostres dies, bé que sense trencar el condicionament grec, formulem la interrogació sobre el social amb més precisió. El lligam i el sentit de la vida comuna pertanyen a l’ordre humà; ara bé, a condició que ningú no s’ho apropiï. En última instància, per tant, l’èsser col·lectiu és opac i irreductible. El social s’explicarà des del seu exterior, encara que sigui des de l’inconscient. El món humà pot realment esdevenir autònom i independent?

El model del contracte social reconstitueix el tot social a base d’individus separats, però no resol l’autonomia del fet social. Aquest queda regulat des de l’exterior. Així el Leviatan de Hobbes no

forma part del contracte, com tampoc no en forma part la *volonté générale* de Rousseau. Marx, Nietzsche i Freud, els pensadors de la sospita, asseguren que l'home no és senyor de casa seva i que la consciència que té dels seus afers està construïda des de l'extrínsec. Els homes no són amos de la història i no fan més que recitar un text que no han escrit pas. No hi ha autonomia del fet social.

El projecte cibernètic encetat el 1943 redueix la percepció, la memòria, el pensament, la consciència i la voluntat a processos mecanicistes. Fa aparició un kantisme despulpat de subjecte transcendental. Com funciona la societat a través de la lògica de l'inconscient, lògica que seria simplement un fet de natura. El tot social no pot referir-se a ell mateix sense mediació; en conseqüència, la unitat i la veritat del grup humà només es porta a terme a través d'un element forà. Allò del "govern del poble pel mateix poble" configura un contrasentit. A la societat humana no li ha restat altra llibertat política que la d'escollir una de les formes de l'exterioritat: Déu, la reialesa sacra, la monarquia constitucional, el president de la república elegit democràticament... El grup humà no pot autoprogramar-se, com tampoc un programa no pot programar-se ell mateix, ja que la capacitat de modificar les pròpies regles de funcionament cal que sigui també programada, i aital capacitat se li escapa. L'autonomia no pot esdevenir mai total. Els estructuralistes s'han limitat a decretar la impossibilitat de pensar l'autonomia de l'estructura.

Els homes construïm la nostra societat, però tot ignorant què fem i per què ho fem. L'autonomia social, si existís, s'escaparia del domini dels individus, seria una heteronomia. Lacan ha assegurat en aquest pla que l'ordre simbòlic és el que constitueix el subjecte. L'inconscient governa els actes i els pensaments dels homes en societat, un inconscient que no pot, per cert, passar a ser objecte de coneixement. L'estructura social resta vertebrada, segons l'estructuralisme lacanià, per una mancança, per una absència, per un buit.

El compromís social de la Maria Rúbies és significatiu i no queda resolt en la pastositat positivista de les relacions socials. El seu compromís no és objecte d'estudi, com ho són la perquisició del poder econòmic i del poder polític. El sentit de l'engatjament de la Maria implica l'heteronomia del col·lectiu humà, el qual, però, no queda pas organitzat per l'inconscient col·lectiu, sinó per Déu, si ens fíem del tarannà existencial de la Maria Rúbies. Ara, Déu no és l'ídol que permet escriure damunt d'unes monedes: "Francisco Franco, caudillo de España por la gracia de Dios", com si ens trobéssim en els temps del rei Hammurabi, que regnà sobre la terra de Sumer des del 1730 fins al 1687 abans de Crist. El Déu que proporciona significació al compromís de la Maria, tot legitimant la societat des de l'heteronomia, és el Déu del Sinaí, del qual sabem que no sabem, tal com es llegeix a l'Èxode, 33, 18-23:

"Llavors Moisès va dir:

- Deixa'm contemplar, si et plau, la teva glòria.

El Senyor li va respondre:

- No podràs veure la meva cara, perquè el qui em veu no pot continuar vivint.

I va dir encara:

- Posa't damunt la roca, i, un passarà la meva glòria, t'amagaré en una esquerda de la roca i et taparé amb la mà fins que jo hagi passat. Després

retiraré la meua mà i em podràs veure d'esquena;
però la meua cara, ningú no la pot veure”

I la Maria Rúbies va veure l'esquena de Déu en els infants i en la Catalunya trepitjada i baquetejada, segons allò escrit a la primera carta de Joan, l'Evangelista, 4, 11-12:

“Estimats meus, si Déu ens ha estimat tant, també nosaltres ens hem d'estimar els uns als altres. A Déu, ningú no l'ha vist mai; però, si ens estimem, ell està en nosaltres, i dins nostre, el seu amor ha arribat a la plenitud.”

Per què us pensàveu que la Maria es va comprometre socialment i políticament?, per aplegar diners?, per agençar poder polític al seu servei? Aquestes són maneres de fer tecnocientífiques d'aquells que en la societat no hi veuen res més que embalum i gruixària de fenòmens socials. La Maria Rúbies contingué el seu egoisme per servir la seguretat, la llibertat i la prosperitat dels seus pròxims en la caminada de la Història. El seu compromís no és una dada, sinó un sentit, una significació.

Potser amb aquest escrit n'he decebut més d'un, però jo no em podia permetre la fellonia o traïció. La Maria no fou ni política ni tampoc filàntropa; fou abans que res, una dona de Fe.

Annex: Text de les cançons interpretades per la coral La Gavella, de l'Associació de Pares de l'Escola Espiga, de Lleida

EL HADEREC (*El camí*)

Lletra: Shmrit Or; Melodia: Norit Hirsch; Harm.: Tova Porat

We shuv nezea el haderech
jad bejad la derech
be shalshelet sahav

We shuv nezea el haderech
am echad la derech
we shire nu al gav

We ad le share
rakia bewadaj
nagia od meat
im lo achshav

We gam im aruda haderech
we raba haderech
hcn dochenu od rav

We gam im aruka haderech
we raba haderech
naawor ba jachdav

We ad le share
rakia bewadaj
nagia od meat
im lo achshav

Glossa sobre el text d'aquesta cançó jueva, feta i recitada per Emili Grau, professor de l'escola i cantaire de la coral.

Agafats de la mà,
amb la mà d'un infant a la mà,
com una cadena d'or
fem el camí

Hi arribarem.
Arribarem segurs fins a la porta del cel.
Segurs: ben aviat.

Acaronats amb la calidesa de l'esperança
ben aviat hi arribarem: el camí hi és marcat

És llarg i feixuc, i minva el dia,
però tenim confiança i força;
la força d'anar-hi tots,
la força d'anar-hi junts,
tots i junts.

Tots amb tu, Maria,
junts com sempre
hi arribarem.
Un somni, estimada.

MUNTANYES DEL CANIGÓ

Popular catalana. Harm.: Nadal Puig

Muntanyes del Canigó,
fresques són i regalades,
sobretot ara a l'estiu
que les aigües són gelades.

Sis mesos m'hi vaig estar
sens veure persona nada,
sinó un trist rossinyolet
que en eixir del niu cantava.

El rossinyolet és mort,
tres dies ha que no canta,
jo d'aquí me'n vull anar
que l'enyorament m'hi mata.

Ningú no em coneix el mal,
ni metges ni apotecaris
sinó una nina gentil
que l'amor m'en té robada.

CANÇÓ DE LA BARCA

Lletra i melodia: Ventura Gassol; Harm.: Josep Fontbernat.

Catalunya pàtria nostra
voles com una nau,
tens el cel que et fa de sostre,
massa ample per ser esclau.

Per aquesta vela blanca,

Catalunya!,
lleugera com un anhel,
que ens fa perdre mar endintre
i volar amunt del cel.

Catalunya pàtria nostra
voles com una nau,
tens el cel que et fa de sostre,
massa ample per ser esclau.

Pels dos remes que en batre l'aigua,
Catalunya!,
hi fan una lluïssor,
com dues ales de plata
que degotessin claror.

Catalunya pàtria nostra
voles com una nau,
tens el cel que et fa de sostre,
massa ample per ser esclau.

Per la fusta de la barca,
Catalunya!,
que fa olor de bosc sagrat,
i sap d'esma les dreces
i els camins de llibertat.

Catalunya pàtria nostra
voles com una nau,
tens el cel que et fa de sostre,
massa ample per ser esclau.